

อาจารย์ที่ปรึกษา

1. รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน
2. รองศาสตราจารย์ ดร. พรชลิย์ นิลวิเศษ

(ศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ ศรีพหล)

32

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ผู้วิจัย นางสาวสุมิตรา จันเนียม รหัสนักศึกษา 2569001528

ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน (2) รองศาสตราจารย์ ดร. พรชุลย์ นิลวิเศษ

ปีการศึกษา 2557

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน (2) สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (3) สถานภาพการเป็นสมาชิก (4) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความต้องการของสมาชิก (5) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและแนวทางการพัฒนาศูนย์ (6) ปัญหาและข้อเสนอแนะของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

ประชากรที่ศึกษาคือสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในอำเภอ อินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี 228 คน เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมดโดยใช้แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มกับสมาชิกที่เป็นคณะกรรมการ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 55 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แรงงานในครอบครัวเฉลี่ย 2.09 คน ไม่มีสถานะทางสังคม ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก อาชีพรองคือรับจ้างทั่วไป ประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 21.86 ปี พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 40.96 ไร่ ส่วนใหญ่กู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตร (2) ศูนย์มีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 67.5 ตัน ราคาเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อกิโลกรัมเฉลี่ย 18.17 บาท จำนวนผู้ผลิตแปลงพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 16 คน ผลิตข้าวพันธุ์กข31 ทั้ง 6 กลุ่ม มีการตรวจสอบการคัดพันธุ์ปนและคุณภาพเมล็ดพันธุ์ ไม่มีลานตากข้าว (3) การเป็นสมาชิกเฉลี่ย 4.79 ปี สมาชิกมีความต้องการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าว และแลกเปลี่ยนความรู้ สมาชิกเข้าร่วมประชุมเฉลี่ย 5.25 ครั้งต่อปี คัดเลือกคณะกรรมการศูนย์ข้าวโดยการเลือกตั้ง วาระ 4 ปี มีการบริหารจัดการศูนย์ การประชาสัมพันธ์ มีการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ อบรมถ่ายทอดความรู้ กำหนดแผนการดำเนินงาน กำหนดวัตถุประสงค์ ไม่มีกองทุนกู้ยืม (4) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่รัฐ มีความพึงพอใจสภาพการดำเนินงานด้านการซื้อและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ และด้านกรรมการและผู้นำ กิจกรรมที่ต้องการคือการลดต้นทุนการผลิต และการจัดหาปัจจัยการผลิต (5) ด้านปัจจัยภายใน เช่น ผู้นำ สมาชิก การบริหารศูนย์ข้าวชุมชน ทรัพยากรและเงินทุน กิจกรรมการผลิต ส่วนปัจจัยภายนอก เช่น การดำเนินการของภาครัฐ เจ้าหน้าที่ และสภาพพื้นที่ สำหรับแนวทางการพัฒนา ประกอบด้วย การส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตและการตลาด การส่งเสริมการจัดกิจกรรมแปลงเรียนรู้ การสนับสนุนการเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งการผลิตและการตลาด สมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ระบบตรวจสอบควบคุมการผลิตให้มีคุณภาพ การประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐในเรื่องความรู้ และการสนับสนุนด้านงบประมาณ ปัจจัยการผลิตอย่างต่อเนื่อง การวางแผนดำเนินธุรกิจเพื่อต่อยอดกิจกรรมการผลิตในกลุ่ม (6) ปัญหาในการดำเนินงานคือ สมาชิกไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์และกลุ่มไม่มีแผนการดำเนินงาน

คำสำคัญ ศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน การดำเนินงาน แนวทางการพัฒนา

Thesis title: Guidelines for Development of Community Rice Seed Extension and Production Centers in In Buri District of Sing Buri Province

Researcher: Miss Sumittra Channeam ; **ID:** 2569001528;

Degree: Master of Agriculture (Agricultural Extension and Development);

Thesis advisors: (1) Bumpen Keowan, Associate Professor;
(2) Dr. Pornchulee Nilvises, Associate Professor; **Academic year:** 2014

Abstract

The purposes of this research were to study (1) basic socio-economic status of the members of community rice seed extension and production centers, (2) the situation of rice seed production, (3) membership status, (4) perception of updated news and needs of the members, (5) related factors and guidelines for development of the center, and (6) problems and suggestions for development of community rice seed extension and production center.

The research population was a number of 228 members of community rice seed extension and production centers in In Buri District of Sing Buri Province. Data were collected from all of them by using interviewed questionnaires and focus group with the members who were also serving as a committee position. Data were analyzed by using a computerized program. Statistics was used to analyze the data including frequency, percentage, minimum value, maximum value, mean, and standard deviation.

From the findings it was found that (1) most of the members were female with an average age of 55 years and completed primary education; the average household labor was 2.09 persons; they did not hold any social positions; agriculture was the main occupation and being hired labor was the sub-ordinate occupation; the average experience in rice farming was 21.86 years; the average occupied area was 40.96 rai (1 rai = 1,600 square meters); and most of them had loans from the Bank for Agriculture and Agricultural Co-operatives. (2) In each year, they produced an average of 67.5 tons of rice seeds; the average price of rice seeds was 18.17 baht/kg; the average number of rice seed production plot was 16 persons; all of six groups produced *Kor Khor* 31 rice variety; examination by selecting only quality rice seeds and taking away contaminated seeds; there were no grounds for drying rice seeds. (3) They had been the membership with an average of 4.79 years and needed to buy and sell seeds, and exchanging knowledge. The members participated in the meeting at an average of 5.25 times per year. The committee selection was organized after 4-year term of service. The administration management of the center, public relations, sale and purchase of rice seeds, training to transfer knowledge, identification of work plan, identification of objectives, and no funds for loan, these activities were found to be operated. (4) The reception of updated news and information from government authorities, it was discovered that they satisfied the management of sale and purchase of rice seeds, committees, and the leader. They would like to have activities in the reduction of production cost and procurement of production inputs, both. (5) Factors relating to the center development, the inside factors were the leader, members, administration of community rice seed, resources and capital, production activities; the outside factors were government operations, officials, and situations of the area. The development guidelines were the enhancement of learning process on production technology and marketing, connecting production and marketing network, members' participation in the operations of the centers, jointly planning the work plan of the centers, quality control system, and coordination with the government agencies for knowledge transfer and budget support continuously. (6) The problems of the operations, the members hadn't practiced adhering to the seed production process and there were no plan of the operations.

Keywords: Community rice seed extension and production center, Operational development, Sing Buri Province

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากคณาจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และประสบการณ์ในการศึกษาที่มีคุณค่ายิ่ง

กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เจียวหวาน และรองศาสตราจารย์ ดร. พรชุลย์ นิลวิเศษ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้คำแนะนำ และข้อคิดเห็นตลอดการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ โดยสละเวลาอันมีค่าเพื่อทุ่มเท สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้วิจัยรู้จักคิดและวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ด้วยเหตุด้วยผล และอาจารย์ธวัชรัตน์ พานิชโยทัย ซึ่งให้เกียรติมาเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้แนวคิด คำแนะนำมาปรับปรุงและพัฒนาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณสำนักงานเกษตรอำเภออินทร์บุรี นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนและความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ขอขอบคุณประธาน กรรมการ และสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมืออันเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณาธิ ฟีน้อง ที่ได้มอบสิ่งที่ดีงามโดยเฉพาะด้านการศึกษา ได้ให้กำลังใจและให้การสนับสนุนการศึกษาและการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้อย่างสม่ำเสมอ และขอขอบคุณเพื่อนๆทุกคน ที่ปรารถนาดี ให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจ ทำให้การทำวิทยานิพนธ์ประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สุมิตรา จันเนียม

มิถุนายน 2558

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดและทฤษฎีความพึงพอใจ	7
แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้	11
แนวคิดการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT)	16
การดำเนินการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	18
การดำเนินการศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนอำเภออินทร์บุรี	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	35
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	35
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและวิธีการ	35
การเก็บรวบรวมข้อมูล	37
การวิเคราะห์ข้อมูล	38

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	40
ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สังคม เศรษฐกิจของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	40
ตอนที่ 2 สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร	47
ตอนที่ 3 สถานภาพการเป็นสมาชิก สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและการดำเนินงานของศูนย์	48
ตอนที่ 4 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารความพึงพอใจและความต้องการของสมาชิกคณะกรรมการศูนย์	58
ตอนที่ 5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานของศูนย์ข้าวชุมชน (SWOT)	64
ตอนที่ 6 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	67
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	70
สรุปการวิจัย	70
อภิปรายผล	76
ข้อเสนอแนะ	79
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	80
บรรณานุกรม	81
ภาคผนวก	84
ก แบบสัมภาษณ์สมาชิกศูนย์ส่งเสริมผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	85
ข แบบสอบถามคณะกรรมการศูนย์ส่งเสริมเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	95
ประวัติผู้วิจัย	101

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1	มาตรฐานการผลิตเมล็ดพันธุ์ตามพระราชบัญญัติเมล็ดพันธุ์.....24
ตารางที่ 2.2	แสดงตำบลและพื้นที่การปลูกข้าวในอำเภอนิคมบ่งบุรี จังหวัดสิงห์บุรี29
ตารางที่ 3.1	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล35
ตารางที่ 4.1	สภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของสมาชิกและเกษตรกร41
ตารางที่ 4.2	สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ44
ตารางที่ 4.3	สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร47
ตารางที่ 4.4	สถานภาพการเป็นสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน49
ตารางที่ 4.5	ข้อมูลศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน.....51
ตารางที่ 4.6	ข้อมูลการดำเนินงานในด้านต่างๆของศูนย์ข้าวชุมชน.....52
ตารางที่ 4.7	ข้อมูลการดำเนินงานในด้านการถ่ายทอดความรู้.....54
ตารางที่ 4.8	ข้อมูลการดำเนินงานในด้านการบริหารจัดการเงินทุนศูนย์.....54
ตารางที่ 4.9	แหล่งการรับรู้ข่าวสาร.....58
ตารางที่ 4.10	ความพึงใจในการทำกิจกรรมและองค์ประกอบกลุ่ม.....61
ตารางที่ 4.11	ความต้องการกิจกรรมที่เกิดขึ้นศูนย์.....63
ตารางที่ 4.12	ปัญหาของสมาชิกศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน.....67
ตารางที่ 4.13	ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์.....69

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ภาพที่ 2.1 การเกิด “ความพึงพอใจ” ของบุคคล	9
ภาพที่ 2.2 กระบวนการรับรู้	12
ภาพที่ 4.1 การประชุมคณะกรรมการศูนย์ข่าวชุมชน	55
ภาพที่ 4.2 การอบรมถ่ายทอดความรู้ในการผลิตเชื่อร่าบิวเวอร์เรียและการผลิตเชื่อร่า ไตรโครเดอมให้กับสมาชิกศูนย์ข่าวชุมชนเพื่อนำไปใช้ในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ ...	56
ภาพที่ 4.3 การอบรมตัวแทนเกษตรกรจากศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทุกศูนย์ด้วย กระบวนการโรงเรียนชาวนาและจัดทำแปลงสาธิตที่เป็นแปลงเรียนรู้ให้แก่สมาชิก ศูนย์ข่าวชุมชน	57

